ARREST VAN HET HOF (Vijfde kamer)
3 juni 1999 *

In zaak C-211/97,

betreffende een verzoek aan het Hof krachtens artikel 177 EG-Verdrag (thans artikel 234 EG) van het Landessozialgericht Niedersachsen (Duitsland), in het aldaar aanhangig geding tussen

P. Gómez Rivero

en

Bundesanstalt für Arbeit,

in aanwezigheid van:

Bondsrepubliek Duitsland,

om een prejudiciële beslissing over de uitlegging van artikel 16, lid 2, eerste zin, van verordening (EEG) nr. 1408/71 van de Raad van 14 juni 1971 betreffende de toepassing van de socialezekerheidsregelingen op werknemers en zelfstandigen, alsmede op hun gezinsleden, die zich binnen de Gemeenschap verplaatsen, zoals

* Procestaal: Duits.

gewijzigd en bijgewerkt bij verordening (EG) nr. 118/97 van de Raad van 2 december 1996 (PB 1997, L 28, blz. 1),

wijst

HET HOF VAN JUSTITIE (Vijfde kamer),

samengesteld als volgt: P. Jann, president van de Eerste kamer, waarnemend voor de president van de Vijfde kamer, C. Gulmann, D. A. O. Edward (rapporteur), L. Sevón en M. Wathelet, rechters,

advocaat-generaal: F. G. Jacobs

griffier: R. Grass

gelet op de schriftelijke opmerkingen ingediend door:

— P. Gómez Rivero, vertegenwoordigd door A. Nicolás, hoofd van de afdeling sociale zaken bij het consulaat-generaal van Spanje te Hannover,

— de Finse regering, vertegenwoordigd door H. Rotkirch, ambassadeur, hoofd van de dienst juridische zaken van het Ministerie van Buitenlandse zaken, als gemachtigde,

— de Commissie van de Europese Gemeenschappen, vertegenwoordigd door P. Hillenkamp, juridisch adviseur, als gemachtigde,

gezien het rapport van de rechter-rapporteur,

gehoord de conclusie van de advocaat-generaal ter terechtzitting van 16 juli 1998,

het navolgende

Arrest

1 Bij beschikking van 22 mei 1997, ingekomen bij het Hof op 4 juni daaraanvolgend, heeft het Landessozialgericht Niedersachsen krachtens artikel 177 EG-Verdrag (thans artikel 234 EG) twee prejudiciële vragen gesteld over de uitlegging van artikel 16, lid 2, eerste zin, van verordening (EEG) nr. 1408/71 van de Raad van 14 juni 1971 betreffende de toepassing van de socialezekerheidsregelingen op werknemers en zelfstandigen, alsmede op hun gezinsleden, die zich binnen de Gemeenschap verplaatsen, zoals gewijzigd en bijgewerkt bij verordening (EG) nr. 118/97 van de Raad van 2 december 1996 (PB 1997, L 28, blz. 1; hierna: „verordening nr. 1408/71").

2 Die vragen zijn gerezen in een geding tussen P. Gómez Rivero en de Bundesanstalt für Arbeit (hierna: „Bundesanstalt") betreffende een beschikking waarbij haar recht op Kindergeld (kinderbijslag) voor haar twee kinderen ten laste met ingang van 1 februari 1995 is ingetrokken.

Het gemeenschapsrecht

3 Artikel 2, lid 1, van verordening nr. 1408/71 bepaalt:

„Deze verordening is van toepassing op werknemers of zelfstandigen op wie de wetgeving van één of meer lidstaten van toepassing is of geweest is, en die onderdanen van één der lidstaten, dan wel op het grondgebied van één der lidstaten wonende staatlozen of vluchtelingen zijn, alsmede op hun gezinsleden en op hun nagelaten betrekkingen."

4 Artikel 3, lid 1, van verordening nr. 1408/71 bepaalt:

„Personen die op het grondgebied van één der lidstaten wonen en op wie de bepalingen van deze verordening van toepassing zijn, hebben de rechten en verplichtingen voortvloeiende uit de wetgeving van elke lidstaat onder dezelfde voorwaarden als de onderdanen van die staat, behoudens bijzondere bepalingen van deze verordening."

5 In titel II, met als opschrift „Vaststelling van de toe te passen wetgeving", bepaalt artikel 13 van verordening nr. 1408/71:

„1. Onder voorbehoud van artikel 14 quater zijn degenen op wie deze verordening van toepassing is, slechts aan de wetgeving van één enkele lidstaat onderworpen. De toe te passen wetgeving wordt overeenkomstig de bepalingen van deze titel vastgesteld.

2. Onder voorbehoud van de artikelen 14 tot en met 17:

a) is op degene die op het grondgebied van een lidstaat werkzaamheden in loondienst uitoefent, de wetgeving van die staat van toepassing zelfs indien hij op het grondgebied van een andere lidstaat woont of indien de zetel van de onderneming of het domicilie van de werkgever waarbij hij werkzaam is, zich bevindt op het grondgebied van een andere lidstaat;

(...)

f) is op degene die ophoudt onderworpen te zijn aan de wettelijke regeling van een lidstaat zonder dat hij op grond van één van de in de voorgaande punten genoemde regels of van één van de in de artikelen 14 tot en met 17 bedoelde uitzonderingen of bijzondere regels aan de wettelijke regeling van een andere lidstaat wordt onderworpen, de wettelijke regeling van toepassing van de lidstaat op het grondgebied waarvan hij woont overeenkomstig de bepalingen van deze wettelijke regeling alleen."

6 Artikel 16 van verordening nr. 1408/71 bepaalt onder het opschrift „Bijzondere regels inzake het bedienende personeel van diplomatieke zendingen en consulaire posten alsmede de hulpfunctionarissen van de Europese Gemeenschappen":

„1. Artikel 13, lid 2, sub a, is van toepassing op leden van het bedienende personeel van diplomatieke zendingen of consulaire posten en op de particuliere bedienden in dienst van ambtenaren van deze zendingen of posten.

2. Niettemin mogen de in lid 1 bedoelde werknemers die onderdaan zijn van de lidstaat welke zendstaat is, kiezen voor de toepassing van de wetgeving van die

staat. Dit keuzerecht kan aan het einde van ieder kalenderjaar opnieuw worden uitgeoefend en heeft geen terugwerkende kracht.

(...)"

7 Artikel 13, leden 2 en 3, van verordening (EEG) nr. 574/72 van de Raad van 21 maart 1972 tot vaststelling van de wijze van toepassing van verordening nr. 1408/71, zoals gewijzigd en bijgewerkt bij verordening nr. 118/97 (hierna: „verordening nr. 574/72"), bepaalt:

„2. De werknemer die zijn keuzerecht uitoefent, stelt het orgaan dat daartoe werd aangewezen door de bevoegde autoriteit van de lidstaat voor de wetgeving waarvan hij gekozen heeft, daarvan in kennis, terwijl hij tegelijkertijd zijn werkgever ervan op de hoogte stelt. Bedoeld orgaan stelt zo nodig alle andere organen van dezelfde lidstaat hiervan in kennis, overeenkomstig de door de bevoegde autoriteit van deze lidstaat verstrekte richtlijnen.

3. Het orgaan dat daartoe is aangewezen door de bevoegde autoriteit van de lidstaat voor de wetgeving waarvan de werknemer heeft gekozen, verstrekt hem een bewijs, waarin wordt verklaard dat hij gedurende de tijd dat hij bij de bedoelde diplomatieke zending of consulaire post of in persoonlijke dienst van ambtenaren van deze zending of post werkzaam is, aan de wetgeving van deze lidstaat is onderworpen."

Het Duitse recht

8 Tot 31 december 1995 werd het recht op betaling van Kindergeld in Duitsland geregeld door het Bundeskindergeldgesetz van 31 januari 1994 (*BGBl.* I, 1994, blz. 169; hierna: „BKGG"). § 1 BKGG luidde als volgt:

„1. Krachtens de bepalingen van deze wet heeft recht op Kindergeld voor zijn kinderen:

1. eenieder die zijn woonplaats of vaste verblijfplaats heeft binnen het toepassingsgebied van de onderhavige wet (...)

(...)

3. Een vreemdeling heeft slechts een recht uit hoofde van deze wet, wanneer hij in het bezit is van een vestigings- of verblijfsvergunning (...)"

9 Sinds 1 januari 1996 wordt het Kindergeld verleend krachtens het Einkommensteuergesetz van 11 oktober 1995 (*BGBl.* I, 1995, blz. 1250). § 62 van deze wet bepaalt:

„1. Voor kinderen in de zin van § 63 heeft recht op Kindergeld uit hoofde van deze wet eenieder

1. die zijn woonplaats of vaste verblijfplaats in het land heeft (...)

(...)

2. Een vreemdeling heeft slechts recht op Kindergeld, wanneer hij in het bezit is van een vestigings- of verblijfsvergunning (...)"

Het hoofdgeding

10 Mevrouw Gómez Rivero en haar echtgenoot zijn in Duitsland woonachtige Spaanse onderdanen. De heer Gómez Rivero is in dienst van het Spaanse consulaat-generaal in Hannover, terwijl mevrouw Gómez Rivero, afgezien van een niet aan de sociale zekerheid onderworpen geringe werkzaamheid als hulp in de huishouding, geen beroepswerkzaamheid uitoefent.

11 Nadat de heer Gómez Rivero overeenkomstig artikel 16, lid 2, eerste zin, van verordening nr. 1408/71 voor de toepassing van de Spaanse socialezekerheidswetgeving had gekozen (hierna: „uitoefening van het keuzerecht"), stopte de Bundesanstalt met ingang van 1 februari 1995 met de uitbetaling aan mevrouw Gómez Rivero van het Kindergeld dat voordien voor haar twee kinderen werd toegekend.

12 Van oordeel dat de uitoefening van het keuzerecht door de heer Gómez Rivero ook rechtsgevolg heeft voor zijn echtgenote, stelt de Bundesanstalt dat de Duitse wetgeving vanaf de datum van uitoefening van dit recht niet meer op laatstgenoemde van toepassing is. Bijgevolg heeft zij niet langer recht op Kindergeld, ofschoon zij aan alle andere voorwaarden voldoet om in Duitsland voor Kindergeld in aanmerking te komen.

13 Volgens de Spaanse socialezekerheidsregeling ontvangt noch mevrouw Gómez Rivero, noch haar echtgenoot kinderbijslag, daar het gezinsinkomen hoger is dan de inkomensgrens waaronder kinderbijslag wordt uitbetaald.

14 Het Landessozialgericht Niedersachsen waarvoor in hoger beroep het beroep van mevrouw Gómez Rivero tegen de beschikking van de Bundesanstalt aanhangig is, is van oordeel dat het voor haar kinderen ontvangen Kindergeld binnen de werkingssfeer van verordening nr. 1408/71 valt, omdat dit Kindergeld als „gezinsbijslag" in de zin van artikel 4, lid 1, sub h, van de verordening moet worden beschouwd. Deze rechterlijke instantie is eveneens van oordeel dat de beslissing van het hoofdgeding afhangt van de vraag of de Duitse wetgeving inzake kinderbijslag van toepassing is op mevrouw Gómez Rivero, wat weer afhangt van de vraag of de uitoefening van het keuzerecht door de heer Gómez Rivero jegens zijn echtgenote rechtsgevolg heeft, zelfs indien zij niet met de uitoefening van dit keuzerecht heeft ingestemd.

De prejudiciële vragen

15 Wegens zijn twijfel omtrent de juiste uitlegging van artikel 16, lid 2, eerste zin, van verordening nr. 1408/71 heeft het Landessozialgericht Niedersachsen besloten de behandeling van de zaak te schorsen en het Hof de volgende twee prejudiciële vragen te stellen:

„1) Heeft de keuze van een lid van het bedienend personeel van een consulaire post, overeenkomstig artikel 16, lid 2, eerste zin, van verordening (EEG) nr. 1408/71, voor de toepassing van de wetgeving van de lidstaat die zendstaat is, waarvan hij onderdaan is, ook rechtsgevolg voor zijn — niet tot het bedienend personeel van een consulaire post behorende — echtgenoot, die eveneens onderdaan is van de lidstaat die zendstaat is,

of

is de wetgeving van de lidstaat die zendstaat is, alleen dan op de echtgenoot van toepassing, indien deze zelf ook voor de toepassing ervan heeft gekozen?

2) Indien de keuze van de tot het bedienend personeel van een consulaire post behorende onderdaan voor de toepassing van de wetgeving van de lidstaat die zendstaat is, ook rechtsgevolg heeft voor diens echtgenoot: is voor de geldigheid van de toepassing van de wetgeving van de lidstaat die zendstaat is, de toestemming of enige andere vorm van medewerking van die echtgenoot vereist?"

De eerste vraag

16 Aanspraak op gezinsbijslag kan worden gemaakt door iemand die werknemer of zelfstandige is, gezinslid van een dergelijke werknemer of zelfstandige is, dan wel die zijn woonplaats heeft op het grondgebied van de betrokken lidstaat, zonder dat het van belang is of hij, zijn echtgenoot, of zijn ouders bij een stelsel van sociale zekerheid is of zijn aangesloten.

17 In het hoofdgeding gaat het om Kindergeld, dat wordt toegekend aan eenieder die een kind ten laste heeft en in Duitsland mag wonen, onafhankelijk of hij, zijn echtgenoot, of zijn ouders bij een stelsel van sociale zekerheid is of zijn aangesloten.

18 Onder deze omstandigheden moet de eerste vraag aldus worden verstaan, dat de verwijzende rechter in wezen wenst te vernemen, of de keuze van een lid van het

bedienend personeel van een consulaire post, overeenkomstig artikel 16, lid 2, eerste zin, van verordening nr. 1408/71, voor de toepassing van de sociale wetgeving van de lidstaat welke zendstaat is en waarvan hij onderdaan is, tot gevolg heeft dat zijn echtgenoot geen aanspraak meer kan maken op een sociaalzekerheidsvoordeel dat deze laatste, onafhankelijk van de sociale dekking van zijn echtgenoot, ontleent aan de wetgeving van de lidstaat waarin hij woont.

19 Volgens mevrouw Gómez Rivero kan de uitoefening van het keuzerecht door haar echtgenoot niet tot het verlies van het recht op de door haar tot 1 februari 1995 ontvangen gezinsbijslagen leiden, aangezien verordening nr. 1408/71 de groep personen die aanspraak op bijslag kunnen maken, eventueel kan uitbreiden, doch niet kan beperken.

20 Volgens de Finse regering wordt de wetgeving die van toepassing is op de gezinsleden van een werknemer, in het algemeen bepaald door de wetgeving welke op de werknemer zelf van toepassing is. Dat geldt ook wanneer laatstgenoemde zijn keuzerecht heeft uitgeoefend, aangezien zijn gezinsleden geen zelfstandig recht hebben om de wetgeving te kiezen die op hen van toepassing is. Bijgevolg is de keuze van de heer Gómez Rivero voor de toepassing van de Spaanse wetgeving bindend voor zijn echtgenote.

21 Volgens de Commissie is artikel 16, lid 2, van verordening nr. 1408/71 een van de bepalingen van deze verordening die enkel voor werknemers en niet voor hun gezinsleden gelden. De uitoefening van het keuzerecht door de heer Gómez Rivero heeft dan ook geen enkel rechtsgevolg jegens zijn echtgenote en laatstgenoemde beschikt niet over een eigen keuzerecht als bedoeld in deze bepaling.

22 Opgemerkt zij dat artikel 16 van verordening nr. 1408/71 een bijzondere regel is die afwijkt van de algemene regel van artikel 13, lid 2, sub a, van deze verordening. Volgens deze algemene regel is op degene die op het grondgebied van een lidstaat werkzaamheden in loondienst uitoefent, de wetgeving van die

staat van toepassing, zelfs indien hij op het grondgebied van een andere lidstaat woont. Artikel 16, lid 2, van verordening nr. 1408/71 kan daarentegen tot gevolg hebben, dat de socialezekerheidsregeling van een andere lidstaat van toepassing is dan de lidstaat waarin de beroepsactiviteit wordt uitgeoefend.

23 Blijkens de tekst van artikel 16 van verordening nr. 1408/71 is het daarbij ingestelde keuzerecht een recht waarover de leden van het bedienend personeel van diplomatieke zendingen of consulaire posten en de particuliere bedienden in dienst van ambtenaren van deze zendingen of posten beschikken. Hun gezinsleden worden noch in dit artikel, noch in artikel 13 van verordening nr. 574/72 genoemd.

24 Niettemin heeft het al dan niet uitoefenen van het recht om voor de toepassing van de wetgeving van de zendstaat te kiezen, door een lid van het bedienend personeel van diplomatieke zendingen of consulaire posten, rechtstreekse gevolgen voor de omvang van de rechten die zijn gezinsleden op grond van deze eigenschap aan de sociale dekking van de werknemer kunnen ontlenen, al naar gelang voor hem de wetgeving van de zendstaat geldt, dan wel de wetgeving van de staat waarnaar hij is gezonden.

25 De uitoefening van het keuzerecht kan de gezinsleden van de werknemer evenwel niet de socialezekerheidsvoordelen ontnemen die zij onafhankelijk van de sociale verzekering van de werknemer zelf, ontlenen aan de wetgeving van de lidstaat waar zij wonen.

26 Zoals het Hof namelijk in het arrest van 17 juni 1975, Echtelieden F. (7/75, Jurispr. blz. 679, punt 16), heeft verklaard, blijkt uit artikel 2, lid 1, van verordening nr. 1408/71, dat de personele werkingssfeer van de verordening definieert, juncto artikel 3, lid 1, van deze verordening, waarin het fundamentele beginsel van gelijke behandeling wordt neergelegd, dat de gezinsleden van een werknemer die nooit beroeps- of andere werkzaamheden in loondienst zoals vermeld in titel II van deze verordening, hebben uitgeoefend of deze niet uitoefenen, de rechten dienen te hebben die voortvloeien uit de socialezekerheidswetgeving van de lidstaat waar zij wonen, en wel onder dezelfde voorwaarden als de onderdanen van die staat.

27 Bovendien is op een gezinslid van een werknemer, dat zelf werkzaamheden in loondienst op het grondgebied van een lidstaat uitoefent, overeenkomstig artikel 13, lid 2, sub a, van verordening nr. 1408/71 de wetgeving van die staat van toepassing.

28 Indien zowel de werknemer die zijn keuzerecht overeenkomstig artikel 16 van verordening nr. 1408/71 heeft uitgeoefend, als zijn echtgenoot tijdens eenzelfde tijdvak en voor eenzelfde gezinslid op dezelfde gezinsbijslagen aanspraak blijken te kunnen maken — de een in de lidstaat waarvan hij onderdaan is wegens de uitoefening van het keuzerecht en onder de voorwaarden van artikel 73 van deze verordening, de ander krachtens de wetgeving van de lidstaat van zijn woonplaats — moeten de anticumulatiebepalingen worden toegepast die voor een dergelijke situatie gelden.

29 Dienaangaande bepaalt artikel 10, lid 1, sub a, van verordening nr. 574/72 in het bijzonder, dat het recht op gezins- of kinderbijslag die is verschuldigd krachtens de wettelijke regeling van een lidstaat, waarin voor het verkrijgen van het recht op deze bijslag geen voorwaarden inzake verzekering, werkzaamheden in loondienst of werkzaamheden anders dan in loondienst worden gesteld, wanneer tijdens eenzelfde tijdvak en voor eenzelfde gezinslid bijslag verschuldigd is krachtens artikel 73 van verordening nr. 1408/71, wordt geschorst ten belope van het bedrag van die bijslag.

30 Op de eerste vraag moet dus worden geantwoord dat de keuze van een lid van het bedienend personeel van een consulaire post, overeenkomstig artikel 16, lid 2, eerste zin, van verordening nr. 1408/71, voor de toepassing van de sociale wetgeving van de lidstaat welke zendstaat is en waarvan hij onderdaan is, niet tot gevolg heeft, dat zijn echtgenoot geen aanspraak meer kan maken op een sociaalzekerheidsvoordeel dat deze laatste, onafhankelijk van de sociale verzekering van zijn echtgenoot, ontleent aan de wetgeving van de lidstaat waar hij woont.

De tweede vraag

31 Gelet op het antwoord op de eerste vraag, behoeft de tweede vraag niet te worden beantwoord.

Kosten

32 De kosten door de Finse regering en de Commissie wegens indiening van hun opmerkingen bij het Hof gemaakt, kunnen niet voor vergoeding in aanmerking komen. Ten aanzien van de partijen in het hoofdgeding is de procedure als een aldaar gerezen incident te beschouwen, zodat de nationale rechterlijke instantie over de kosten heeft te beslissen.

HET HOF VAN JUSTITIE (Vijfde kamer),

uitspraak doende op de door het Landessozialgericht Niedersachsen bij beschikking van 22 mei 1997 gestelde vragen, verklaart voor recht:

De keuze van een lid van het bedienend personeel van een consulaire post, overeenkomstig artikel 16, lid 2, eerste zin, van verordening (EEG) nr. 1408/71 van de Raad van 14 juni 1971 betreffende de toepassing van de socialezekerheidsregelingen op werknemers en zelfstandigen, alsmede op hun gezinsleden, die

zich binnen de Gemeenschap verplaatsen, zoals gewijzigd en bijgewerkt bij verordening (EG) nr. 118/97 van de Raad van 2 december 1996, voor de toepassing van de sociale wetgeving van de lidstaat welke zendstaat is en waarvan hij onderdaan is, heeft niet tot gevolg, dat zijn echtgenoot geen aanspraak meer kan maken op een sociaalzekerheidsvoordeel dat deze laatste, onafhankelijk van de sociale verzekering van zijn echtgenoot, ontleent aan de wetgeving van de lidstaat waar hij woont.

Jann Gulmann Edward

Sevón Wathelet

Uitgesproken ter openbare terechtzitting te Luxemburg op 3 juni 1999.

De griffier

R. Grass

De president van de Vijfde kamer

J.-P. Puissochet